

INCOME

Skrb za vodo

Učinkovito upravljanje onesnaženih vodonosnikov - povezava postopkov za odkrivanje in nadzor virov onesnaženja ter ukrepov za izboljšanje stanja

Zabeležka 3. delavnice projekta INCOME z naslovom »Desetletja divjih odlagališč. Ali res ne zmoremo najti poti do učinkovitih rešitev?«

Ljubljana, 27.5.2011

Zabeležka 3. delavnice projekta INCOME z naslovom »Desetletja divjih odlagališč. Ali res ne zmoremo najti poti do učinkovitih rešitev?«

V četrtek, 19.5.2011, je v prostorih JP Vodovod-Kanalizacija d.o.o. v okviru projekta INCOME potekala tretja delavnica z naslovom »Desetletja divjih odlagališč. Ali res ne zmoremo najti poti do učinkovitih rešitev?«. Udeleženci srečanja so bili strokovnjaki, predstavniki nevladnih organizacij, lokalnih in državnih institucij, zaposleni v komunalnih podjetjih in splošna javnost. Sodelujoči so na delavnici ugotavljali, kaj so vzroki, pogoji in dejavniki za pojavljanje nelegalnih odlagališč, kakšna je vloga različnih institucij pri reševanju tovrstne problematike, kateri so ukrepi, ki so do zdaj prepoznani kot učinkoviti in kateri kot neučinkoviti, ter kakšne rešitve bi bile uspešne in učinkovite pri reševanju problematike. Delavnica je potekala od 9.–12. ure, udeležilo pa se je 28 udeležencev.

V uvodnem delu v delavnico je gost in udeleženec delavnice, Janez Matos, član društva Ekologi brez meja, predstavil Register divjih odlagališč. Petra Meglič iz Geološkega zavoda Slovenije, ki je partner projekta INCOME, pa je predstavila aplikacijo, namenjeno Mestni upravi Mestne občine Ljubljana, ki omogoča hiter in enostaven izpis zahteve za sanacijo nelegalnega odlagališča. Istočasno aplikacija v GIS okolju omogoča enostaven vnos informacij o novih odlagališčih in analizo informacij na način, ki ne zahteva ekspertnih znanj. Eden izmed namenov projekta INCOME je namreč tudi vzpostavitev orodij, namenjenih odločevalcem, za upravljanje različnih področij, ki vplivajo na rabo prostora z vidika zaščite vodnih virov.

Zakaj so nelegalna odlagališča nevarna? Poleg njihove vizualno neprivlačne komponente predstavljajo grožnjo zdravju ljudi in naravnemu okolju, so eden izmed krivcev za onesnaževanje virov pitne vode, prsti in zraka, kvarijo videz pokrajine, zmanjšujejo vrednost nepremičnin in možnosti turizma, obenem pa pomenijo stroške nekaj milijonov evrov na leto. Zgolj sprotno čiščenje, kot poudarja Janez Matos iz društva Ekologi brez meja, ni dolgoročna rešitev, zato imamo v Sloveniji 20-letni boj brez pravih rezultatov. Hkrati se pojavlja drobljenje in podvajanje ukrepov in sredstev, redno spremljanje in nadzor nad nelegalnimi odlagališči sta izjemno draga, projekti, kot je Register divjih odlagališč (<http://register.ocistimo.si/>), pa zato nedvomno prispevajo k boljšemu pregledu nad problematiko.

Udeleženci so poleg problematike trenutno aktivnih nelegalnih odlagališč opozorili tudi na stara odlagališča oz. stara bremena, med katere prištevamo nekdanja legalna in nelegalna občinska odlagališča odpadkov, ki so sedaj zaprta, a so večinoma neustrezno sanirana, in nekdanja nelegalna odlagališča, ki so sedaj prekrita po naravni poti ali kot posledica

človekovih posegov, ki so potekali v večini primerov brez strokovnega nadzora. Problematika starih bremen je očem skrita in zato manj prepoznana v splošni javnosti, a zato nič manj nevarna vodnim virom.

Vzroki za pojavljanje nelegalnih odlagališč in dejavniki, ki jih spodbujajo

Delavnica je postregla s številnimi konstruktivnimi opažanji in predlogi. Med glavne vzroke za nastanek nelegalnih odlagališč so udeleženci delavnice uvrstili brezbržnost, malomarnost, neozaveščenost, potrošništvo, pa tudi nevednost in posledično neustrezen odnos ljudi do okolja.

Kljub možnosti brezplačnega odlaganja na deponiji in brezplačnemu periodičnemu odvozu kosovnih odpadkov (bela tehnika, elektronika, pohištvo) se tovrstni odpadki še vedno odlagajo v okolje.

Dejavniki, ki spodbujajo nastanek nelegalnih odlagališč, so dostopnost in bližina zemljišč, ki niso gospodarno izrabljena in dajejo vtis, da so nikogaršnja. Na površinah, kjer se nelegalno odlaganje odpadkov že odvija, se nadaljnje odlaganje le še intenzivira.

Neurejenost zbiranja in predelave gradbenih odpadkov je dejavnik, katerega ureditev na celotnem slovenskem ozemlju bi povzročila pomemben premik pri zmanjševanju števila nelegalnih odlagališč. Finančnemu bremenu legalnega odlaganja gradbenih odpadkov se namreč poslovni subjekti danes izogibajo z nelegalnim odlaganjem v naravi. Pomanjkanje sledljivosti odlaganja gradbenih odpadkov je prav tako pomanjkljivost v procesu z ravnanjem gradbenih odpadkov. Dodatno oviro pri izročanju gradbenih odpadkov povzročajo stroge zahteve pri pripravi gradbenih odpadkov pred oddajo.

Prenizka je informiranost prebivalcev, ki izvira tudi iz nezainteresiranosti in ne zgolj iz nezadostnega obveščanja o tem, pod kakšnimi pogoji in kje se gradbeni in kosovni odpadni material lahko odlaga.

Povsem neučinkovita je sicer ustrezna zakonodaja, ki omogoča delo pristojnih organov na lokalnem in državnem nivoju, a le-ti problematike nelegalnih odlagališč ne obravnavajo kot ene od prednostnih nalog. Pomanjkanje strokovnih kadrov in nekoordinirano delo različnih nadzornih organov je že prepoznana težava. Udeleženci so po drugi strani poudarili, da učinkovito delo inšpekcijskih organov ni možno, ker so si zakonodajni predpisi do določene mere celo v nasprotju. Udeleženci so izrazili pomislek, ali je zakonodaja res izkoriščena, saj se ustvarja vtis, da celo pravni strokovnjaki v postopkih ne izkoriščajo vseh možnosti, ki jih pravni akti že omogočajo. Poleg tega delitev pristojnosti

nalog inšpekcijskega nadzora na lokalni in državni nivo otežuje koordinirano delo in omogoča nedopustno izmikanje pristojnostim.

Zaradi neaktivnosti pristojnih služb se kršitelji zavedajo, da je verjetnost sankcij majhna, zato neustrezna kaznovalna politika spodbuja nelegalno dejavnost. Preventivne funkcije nadzornih organov praktično ni opaziti, odzivnosti na aktualne probleme ni.

Govorci so poudarili tudi odsotnost ekonomskih pristopov, ki bi spodbudili okolju prijazno odlaganje odpadkov. Udeleženci pogrešajo ekonomske mehanizme za spodbujanje vračila odpadkov.

Opozorili so tudi na pomanjkanje izobraževalnih programov s področja varovanja okolja na določenih nivojih izobraževanja, predvsem na nivoju poklicnega izobraževanja, v katerem se usposablja populacija, ki je nosilka obrtnih dejavnosti. Obrtniki, predvsem tisti z dejavnostmi manjšega obsega, spadajo med manj okoljsko občutljivo populacijo.

Ali smo okoljevarstveno občutljivi?

Okoljevarstvena občutljivost prebivalcev naj bi se po mnenju večine udeležencev v zadnjih letih povečevala, za kar je dokaz tudi uspešna lanskoletna akcija Očistimo Slovenijo. Po drugi strani pa raziskava, ki je proučevala ozaveščenost prebivalcev o problemih, povezanih s podzemno vodo (INCOME, Smrekar s sod., <http://www.life-income.si/strokovna-gradiva>) tega nedvoumno ne potrjuje. Prebivalci načeloma pritrjujejo, da je okolje vrednota, a pripravljenosti za izrazite spremembe izven ograje dvorišča njihovih domov ni moč opaziti.

Ali zmoremo najti poti do ustreznih rešitev?

Udeleženci so se strinjali, da je sanacija nelegalnih odlagališč neustrezen način reševanja problematike, dokler vzroki za pojavljanje le-teh in spodbujevalni dejavniki ostajajo nespremenjeni. Prav pri odpravi vzrokov in spodbujevalnih dejavnikov se od pristojnih institucij pričakuje največ sprememb.

Udeleženci so izrazili resen pomislek, ali je postavitvev tabel, ki opozarjajo, da je nelegalno odlaganje odpadkov prepovedano, smiseln primarni instrument za preprečevanje odlaganja odpadkov v naravi. Prav tako ni ustrezna rešitev postavitvev ovir in zapornic, saj izkušnje kažejo, da jih kršitelji obidejo. Kamere, navidezne ali delujoče, so šibko orodje za preprečevanje odlaganja.

Vzpostaviti je treba sistemski pristop k problematiki, ki bi med drugim vključeval izobraževanje in ozaveščanje o okoljevarstveni problematiki skozi vse faze izobraževalnega procesa. Če so izobraževalne vsebine v začetnem delu osnovnošolskega izobraževanja še poudarjene, pa so premalo zaznavne v obdobju mladostništva. Del najstniške populacije je povsem neobčutljiv na te probleme. Z vključevanjem vsebin v izobraževalni sistem in tudi z drugimi prijemi je potrebno vzbuditi njihovo zanimanje.

Pristojni inšpekcijski organi morajo pozornost posvetiti nelegalnemu odlaganju odpadkov v večjem obsegu kot doslej. Društvo Ekologi brez meja bo periodično preverjalo obseg obravnavanih primerov, ga javno objavljalo in na ta način preko pritiska javnosti poskušalo doseči, da se bo tej temi namenilo več pozornosti. Od pristojnih institucij se pričakuje večja horizontalna, medresorska usklajenost, prav tako vertikalna med državo in lokalnimi skupnostmi. Predlaga se preverba zakonske osnove prenosa pristojnosti preventivnega nadzora na občinski nivo (npr. občinsko redarstvo).

V ospredje je treba postaviti obveščanje splošne javnosti o problematiki nelegalnih odlagališč, poudarjati pomen preprečevanja širjenja teh odlagališč in kako lahko javnost k temu prispeva. Potrebujemo hitro dostopne in razširjene informacije, kako se kršitelje prijavlja in tudi informacije o tem, kje in pod kakšnimi pogoji se odpadke lahko odlaga.

Udeleženci delavnice so spremembo rabe prostora na kritičnih območjih tudi prepoznali kot ustrezno rešitev za preprečitev širjenja nelegalnih odlagališč.

Pričakovati je, da bi finančna spodbuda (staro za novo) pri nekaterih vrstah odpadkov, kjer je to možno, delovala spodbujevalno. Udeleženci so prejeli informacijo, da to za določene vrste odpadkov ni izvedljivo zaradi neusklajenosti z EU predpisi.

V slovenskem prostoru ne poznamo medijsko odmevnih primerov, ko bi bile fizične ali pravne osebe, ki so odpadke nelegalno odložile, tudi sankcionirane. Dokler bodo potencialni kršitelji spodbujani k prekrškom, ker je verjetnost za kazenski postopek majhna, ne bo sprememb na terenu. Udeleženci so predlagali, da se nekaj uspešno rešenih problemov namenoma medijsko izpostavi. Javnost mora spoznati, da je nelegalno odlaganje odpadkov huda kršitev kazenskega zakonika in da kršitelje doleti kazen.

Sanacijski ukrepi so brezpredmetni in neracionalni, dokler ne bo vzpostavljenih ustreznih pogojev za zbiranje in predelavo gradbenih in kosovnih odpadkov. Potrebujemo sistemsko urejeno (gospodarska javna služba na regionalnem nivoju za gradbene odpadke, koncesionarji na lokalnem nivoju) na način, ki bo izvajalce teh aktivnosti ekonomsko spodbujal.

Udeleženci delavnice so poudarili, da je dosledno izvajanje zahteve, pri kateri je dokazilo o izročitvi gradbenih odpadkov pooblaščenca del dokumentacije ob pridobitvi uporabnega dovoljenja, nujno potrebno. V primerih, ko se sanacije izvajajo brez gradbenega dovoljenja, pa je rešitev dvig informiranosti in okoljske zavesti investorjev-lastnikov objektov.

Naloge deležnikov

S strani države udeleženci pričakujejo vzpostavitev formalno pravnih okvirjev za vzpostavitev gospodarske javne službe ravnanja z gradbenimi odpadki. Na lokalnem nivoju pa se pričakujejo ekonomske spodbude za vzpostavitev lokalnih centrov in za večji interes zbiralcev gradbenih odpadkov. Del sredstev, ki se namenja sanacijam odlagališč, bi bilo možno na ta način usmeriti za koncesionarsko dejavnost, pokrivati vsaj del stroškov in deloma zniževati stroške imetnikov odpadkov. Imetniki odpadkov bi imeli večji interes legalnega odlaganja odpadkov. Pričakuje se razmislek o vzpostavitvi novih zbirnih centrov za kosovne odpadke, ki bi bili bližje prebivalcem.

Udeleženci delavnice so razvili izvirno idejo, da je primerno razmisliti o možnosti podeljevanja koncesij tudi za saniranje nelegalnih odlagališč in ne zgolj za zbiranje in predelavo gradbenih odpadkov, kar je v času gospodarske recesije nova ekonomska priložnost za gradbeni sektor. Projektna skupina INCOME pričakuje odziv državnih institucij na to zamisel.

Država mora poskrbeti, da se pristojni državni organi pričnejo medresorsko usklajeno in intenzivneje ukvarjati s pregonom kršiteljev okoljske zakonodaje.

Na državnem nivoju se pričakuje tudi nadgradnja okoljskih vsebin v izobraževalnih procesih in spodbujanje tovrstnih vsebin v medijsko prepoznavnih kampanjah.

Država lahko reševanje te problematike spodbuja z administrativno pomočjo pri pridobivanju sredstev s strani EU.

Država mora ravnati z zemljišči v svoji lasti kot dober gospodar in biti zgled drugim lastnikom. Nelegalna odlagališča se namreč nahajajo tudi na državnih zemljiščih.

Med naloge občin udeleženci prištevajo gospodarno ravnanje z zemljišči, vzpostavitev preventivnega nadzora, monitoring stanja, pogost odvoz kosovnega materiala, ozaveščevalne akcije v sodelovanju s civilno družbo, vzpostavitev ustrezne infrastrukture za odlaganje odpadkov in podporo koncesionarski dejavnosti na področju odpadkov z ustreznim načrtovanjem rabe prostora in tudi ekonomskimi spodbudami. Pričakuje se sodelovanje na medobčinskem nivoju.

Naloga nevladnih organizacij je predvsem promocija pomena zdravega in čistega okolja, ozaveščanje in izobraževanje, opozarjanje na probleme in proaktivna vloga z izvajanjem pritiska na nosilce ukrepov. Od nevladnih organizacij se pričakuje posredniška vloga med prebivalci, stroko in lokalnimi ter državnimi institucijami. Promocija prostovoljstva in spodbujanje k aktivni udeležbi prebivalcev prav tako spada med pomembne naloge nevladnih organizacij.

Med druge deležnike, ki lahko prispevajo k preprečevanju širjenja nelegalnih odlagališč, so udeleženci uvrstili gospodarski javni službi odlaganja z odpadki in oskrbe s pitno vodo, strokovne in izobraževalne institucije, zbornice, politične stranke ter medije.

Prednost pri sanaciji nelegalnih odlagališč morajo imeti tista odlagališča, ki kritično ogrožajo vodne vire. Za ureditev problematike nelegalnega odlaganja odpadkov je po mnenju udeležencev potrebna zgolj politična volja in postavitve reševanja te problematike na prioriteta mesta v programih političnih strank. Udeleženci so izrazili jasno mnenje, da sanacij nelegalnih odlagališč na splošno ni smiselno izvajati, dokler ne bo vzpostavljenih dovolj trdnih pogojev, da se odlaganje ne bo ponovilo.

dr. Brigita Jamnik

Vodja projekta INCOME

